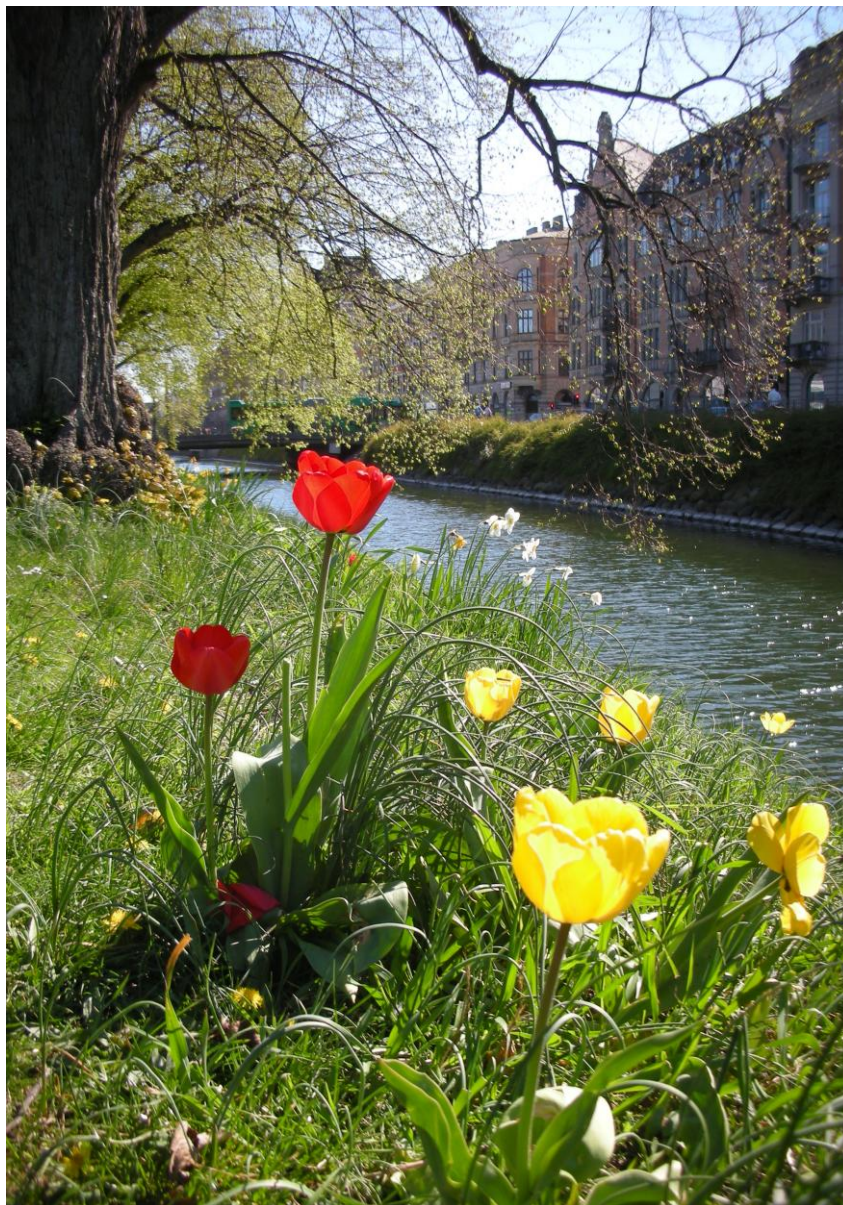




Sveriges  
lantbruksuniversitet

# Stadsodling som begrepp i Sverige

**-bakgrund, nulägesbeskrivning och tänkbar utveckling**



Karin Hörnstein 2010

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU, 10 hp

*SLU, Sveriges lantbruksuniversitet*

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ.

Författare: Karin Hörnstein

Titel: Stadsodling som begrepp i Sverige – bakgrund, nulägesbeskrivning och tänkbar utveckling

Engelsk titel: Urban Agriculture as a Concept in Sweden – Background, Present Situation and Possible Development of the Future.

Nyckelord: stadsodling, urban agriculture, koloniträdgårdar, community gardens, guerilla gardening, bostadsgårdar, balkongodling, lägenhetsträdgårdar

Handledare: Helena Karlén, SLU, Institutionen för Hortikultur.

Examinator: Birgitta Rämert, SLU, Institutionen för Växtbiologi.

*Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU - EX0363 - 10 hp på trädgårdsingenjörsprogrammet, grund AB*

Utgivningsort: Alnarp 2010

## **Sammanfattning**

Städer i Sverige och i utlandet bubblar just nu av projekt där stadsodling står i fokus. Dessa projekt och odlingsformer ville jag titta närmre på och undersöka vad de personer som inte har en egen trädgård kan göra för att tillfredställa sitt eventuella behov av att odla.

Uppsatsens huvudfrågeställning har varit vad lägenhetsinnehavare boende i tätort har för alternativ på odlingsformer i dagsläget, hur odlingsmöjligheterna för samma målgrupp kommer att kunna se ut i framtiden, samt förklara bakgrunden till några av de existerande stadsodlingsbegreppen. Arbetet har genomförts med hjälp av litteraturstudier, intervjuer och genom internetbaserad information om de nyare odlingsformerna. Syftet med arbetet är att öka kunskapen om stadsodling, uppmärksamma lägenhetsinnehavarnas eventuella odlingsbehov och försöka komma med uppslag på hur dessa behov skulle kunna tillgodoses. Resultatet av arbetet har visat att stadsodling som begrepp är ett levande begrepp runt om i världen och det existerar många olika organisationer som verkar för en vidare utveckling och ett större intresse av odling i stadsmiljö. I utlandet handlar det ofta om att kunna leva billigare, alltså en försörjningsfråga men även vägen till ett mer hållbart system i städerna där frukt och grönt inte måste transporteras långa sträckor. Däremot i Sverige verkar stadsodling till stor del handla om att känna närheten till naturen, ta kontrollen av det vi konsumerar och att främja förutsättningarna för ett hållbart samhälle. Det finns olika drivkrafter till varför vi vill odla i staden, historiskt sett för att bidra till husbehovet och för att överleva i krigstider. Ett nutida exempel kan vara en politisk motståndskraft där de boende i en stadsmiljö vill odla ekologiskt och kanske medvetet tar hänsyn till klimatfrågan som ett svar på matlarm och koldioxidutsläpp. En annan drivkraft kan vara att finna rekreation genom aktivt trädgårdsarbete. Drivkrafterna visar viljan att bruka jorden och detta ska vara möjligt för alla oavsett vart du bor.

## Summary

Cities in Sweden as well as in foreign countries are developing urban agricultural projects. These different projects and forms of cultivating, was something I wanted to study more closely and what their options are for cultivating when they don't have a garden.

Urban agriculture as a concept in Sweden - background, present situation and possible development of the future. The main issue of this dissertation has been to look at what possibilities and cultivating forms are available to people today living in an inner city appartement, how the possibilities for cultivation may look like in the future and explain the background to some of the existing concepts of urban agriculture. This work was implemented through studies of literature, interviews and web based information about more recent forms of urban agriculture. The purpose of this study is to increase the knowledge about urban agriculture, emphasize the householders eventual need to cultivate and initiate new ideas of how these eventual needs can be provided. The results of this work has shown that the concept of urban agriculture is a living concept all around the world and there are many existing organisations that are working for further development with a significant interest of cultivation within an urban community. In foreign countries this subject has more emphasis of how to make your life less expensive, therefore a question to support themselves but also a way to make the society more sustainable where fruit and vegetables don't have to be transported a long way. However, in Sweden, urban agriculture mainly seems to be a way to get closer to the nature, take control of what we consume and to promote the quality for a sustainable society.

There are different motivations why we want to cultivate in a city, historically to contribute to our own benefit and to survive war. Nowadays an example of the motivation for urban cultivation could be a political action of organic gardening against the situation of bad food quality and the increased pollutant of carbon dioxide. Another motivation for urban agriculture can be to find a way to recreate through yard work. All these different examples shows the will to use hand directly in the soil and that it's everyone's right to cultivate if they want to.

## **Förord**

Jag vill tacka Helena Karlén för suverän handledning, inspiration och kloka kommentarer. Samt tack till alla intervjupersoner, Leif Thorin, Marie Larsson, Pål Castell, Tora Råberg och Tim Delshammar som bidragit med information och många intressanta uppdateringar av nutida läget av stadsodling.

Framförallt vill jag också tacka alla som odlar i staden och vill fortsätta göra det med målet om en grönare skönare stad.

Malmö, mars 2010

Karin Hörnstein

## INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Introduktion.....	8
Syfte.....	9
Frågeställningar.....	9
Avgränsning.....	10
Material och metod.....	10
Stadsodling.....	11
Olika stadsodlingsformer.....	11
Koloniträdgårdar.....	11
Community gardens.....	13
Guerilla gardening.....	15
Bostadsgårdar.....	16
Lägenhetsträdgårdar.....	17
Balkongodling.....	17
Projekt i Sverige.....	18
Grönskande levande gårdar - Stockholm.....	18
Matparken - Uppsala.....	18
Kolonilotten - Malmö.....	19
Stadsjord - Göteborg.....	20
Ett aktivt Öster - Gävle.....	20
Slottsträdgården - Malmö.....	21
The Allotment Plot - Wanås/Alnarp.....	22
Att organisera sig i staden.....	22
Mykorrhiza.....	22
Tillväxt.....	23
Plantera staden.....	23
Projekt i utlandet.....	24

Hands & Heart Gardens - USA.....	24
Vacant Lot no 1 - England.....	24
Capital Growth - England.....	25
Food Up Front - England.....	25
Diskussion.....	26
Slutsats.....	29
Referenser.....	30
Icke publicerat material.....	34

## Introduktion

Allt fler människor flyttar till tätorter. Enligt Statistiska centralbyrån, SCB, bor ca 84 % av landets befolkning i tätorter samtidigt som arealen de bor på bara motsvarar ca 1,3 % av Sveriges areal (SCB 2005). Detta har lett till att städerna växer och att stadskärnorna förtätas på bekostnad av grönytor. Risken när grönytor försvinner är att odlingsmöjligheter inte prioriteras och särskilt människor som bor i lägenheter (hyresrätter och bostadsrätter) har idag begränsade möjligheter att kunna odla. Vi vet också att det inte finns tillräckligt med mark avsatt till kolonilotter i städer i nuläget (Thorin, 2010) samtidigt som forskningsrapporter visar att gröna miljöer påverkar människans livskvalitet på ett positivt sätt. Här kommer vikten av stadsodling in i bilden med bakgrunden att det enligt en rapport från SCB fanns 2 461 000 lägenheter i flerbostadshus i Sverige 2008 (SCB).

När jag först kom i kontakt med ordet stadsodling blev jag fundersam på ordets betydelse och förstod efter samtal med andra personer intresserade av stadsodling att ordet innefattar så många olika komponenter. Vilka dessa kan vara och varför de har uppstått är något som jag kommer att ta upp i min uppsats. Det kan vara kolonilotten, möjligheten att odla egna grönsaker på den gemensamma bostadsgården eller på sin privata balkong.

Jag har själv vuxit upp på landsbygden i en jordbruksmiljö med närheten till skogen och en självklar möjlighet att kliva ut i naturen varje dag utan att behöva söka upp den. Den möjligheten är inte lika självklar för de som bor i stadsmiljö och särskilt inte boende i lägenhet, oavsett om det gäller hyresrätt eller bostadsrätt. Enligt statistik baserad på år 2005 är det en varierande siffra mellan 4-30% av tätortsbefolkningen som har tillgång till grönområden inom 300 m från bostaden (Statistiska centralbyrån, 2005). Jämförs de tre största städerna i Sverige saknar 18 % av befolkningen i både Stockholm och Malmö närheten till grönområden och för Göteborg är siffran 11 %. Tittar man på andelen hårdgjord yta i tätorterna så varierar siffran mycket, 19 - 44% mellan olika städer i Sverige, där Malmö har högst andel och Lidingö lägst. Alltså krävs det i staden både tid, ork, pengar och transporter att ta sig till naturen för många människor. Men det handlar inte bara om att vara nära naturen utan också om att ha möjligheten att odla sin egen mat när vi lever i en tid där frukt, grönsaker och växter importerats långa sträckor från länder långt ifrån Sverige. Ett intressant exempel enligt en motion från FOR, Fritidsodlingens riksorganisation, är att "husbehovsodlingen står för huvuddelen av den svenska produktionen av frukt och bär, ungefär en tiondel av potatisodlingen och upp till 30 000 ton grönsaker årligen (Bergström, 2008). FOR jämför också med tidigt 1900-tal i Sverige då produktionen var betydligt större.



Nu lever vi under andra förutsättningar i en tid där matskandaler avslöjas och där konsumenterna blir mer medvetna om vad de konsumerar vilket kan komma att öka behovet av möjligheten till egenodlad mat. I samma motion beskrivs markkonflikten mellan arkitekters intresse av att bygga en mer tätbebyggd stad och FOR som ser hur viktigt det är att använda trädgårdar som en resurs i en hållbar samhällsutveckling.

På många platser i västvärldens städer märks ett ökat intresse av egenodlad mat och längtan efter möjligheten att så sina egna fröer, skörda sin egen mat och få en större kontroll över det man konsumerar. Möjligheten till detta är inte alltid självklar. Problematiken kan ligga i att det inte finns tillräckligt med plats för kolonilotter i städerna och behovet av grönytor får stå tillbaka för byggprojekt. I en artikel skriven av Lena Jarlov (2008) uttrycks hur viktigt det är med obebyggda områden i städer, eftersom långt ifrån alla har möjlighet att ta sig ur staden till fritidshus eller liknande. Semester på landet och kolonilotter är inte så ofta ett alternativ för personer med sämre ekonomi, därför är det viktigt att man bevarar obebyggd mark i städerna för olika syften. Ur detta problem har det exempelvis uppstått gräsrotsgrupper som planterar på platser i staden med eller utan tillstånd av kommunen, den så kallade guerilla gardening- rörelsen.

## Syfte

Syftet med uppsatsen är att öka kunskapen om stadsodling och uppmärksamma de behov som människor i lägenhet kan ha av att kunna odla. Syftet är även att komma med uppslag på hur dessa behov skulle kunna tillgodoses.

Denna uppsats riktar sig till personer som har intresse av att det ska vara möjligt att kunna odla i staden. Jag vill även uppmärksamma arkitekter på hur de kan bidra till att öka odlingsmöjligheterna när de planerar nya flerfamiljshus i framtiden.

## Frågeställningar

Vad inbegriper begreppet stadsodling för odlingsformer och varifrån kommer influenserna till dessa?

Vad finns det för begrepp som hör samman med stadsodling och vad innebär dessa?

Vilka odlingsytor är idag tillgängliga för personer som bor i lägenhet (hyres- och bostadsrätt) och hur ser en jämförelse av utbud och efterfrågan ut mot hur det var förr i tiden?

Vad finns det för exempel i Sverige och i utlandet på nutida stadsodling?

Vilka är drivkrafterna och hindren för en utveckling av stadsodling i svenska städer?

## Avgränsning

Uppsatsen rör stadsodling som företeelse/begrepp, men kommer att avgränsas till att endast behandla stadsodling som rör invånare i svenska städer utan tillgång till egna trädgårdar. Fokus för arbetet är dels att beskriva var och på vilka sätt framförallt lägenhetsinnehavare skulle kunna odla och dels att klargöra vilka möjligheter dessa har att kunna göra det i dagsläget. I uppsatsen väljer jag att fokusera på att man producerar produkter till det egna hushållet, men samtidigt kan det gälla att ett mindre samhälle i staden som är självförsörjande genom odling. Framförallt kommer arbetet att undersöka möjligheterna att odla i stadsmiljö i Sverige, hur stadsodling ser ut i nuläget och hur den kan komma att se ut i framtiden. Exempel på utländska projekt som rör stadsodling som kan vara intressanta för Sverige kommer att presenteras och diskuteras i arbetet med avgränsning till engelskspråkiga länder eftersom det är det språk jag behärskar. Pågående projekt i Sverige kommer att uppmärksammas och diskuteras. Även exempel på olika sätt att organisera odlingsintresserade stadsinvånare kommer att presenteras. Denna uppsats kommer att handla om alltifrån stadsinvånarnas möjligheter till att odla på den egna balkongen till odling på offentliga platser, men inte i något av fallen i kommersiellt syfte.

## Material och metod

Informationsökning kom att göras till stor del på internet eftersom där sker det största nyhetsflödet inom området jag valt att studera. Svenska sökord jag först och främst använde mig av var stadsodling, urban odling och bostadsgårdar och engelska sökord var urban agriculture, community gardens och guerilla gardening. Information om bakgrunden till koloniträdgårdarna i Sverige hittades framförallt i tryckt litteratur, vilket däremot inte var fallet med övriga begrepp såsom urban agriculture, community garden, och guerilla gardening eftersom de alla är förhållandevis nya begrepp. Som komplement till internet söktes information om de nyare begreppen genom kvalitativa intervjuer med personer som arbetar med eller på annat sätt är engagerade i dessa frågor. De intervjuade personerna var Koloniträdgårdsförbundets generalsekreterare Leif Thorin Stockholm, landskapsarkitekt Tim Delshammar SLU, Alnarp, permakulturdesignern Tora Råberg Malmö, doktorand Pål Castell Landskapsarkitektur, Chalmers och universitetsadjunkt Marie Larsson SLU, Alnarp. Jag tog kontakt per telefon och skickade frågor till respondenterna så att de kunde förbereda sig inför en intervju. Någon svarade på frågorna via mail och de andra vid intervjuer per telefon eller möte. Intervjupersonerna valdes utifrån de specialområden de representerar. Leif Thorin har

kunskaper om koloniträdgårdar, Pål Castell har forskat på boendemedverkan och hur man tar hand om bostadsgårdar, Tora Råberg arbetar i olika projekt med stadsodling. Tim Delshammar har insikt i området brukaravtal och Marie Larsson har skrivit en avhandling om stadsdelsträdgårdar.

## **Stadsodling**

Idag bor omkring hälften av jordens befolkning i städer och stadsbefolkningen utnyttjar ca 75 % av naturens resurser trots att städerna bara utgör 2 % av jordens yta (SCB).

Stadsodling som fenomen är inte helt lätt att förklara. Ordet kan ha olika innebörd för olika människor och någon svensk definition är inte lätt att hitta. Stadsodling jämförs med begreppet urban odling, eller urban agriculture i engelsk litteratur. Urban agriculture kan definieras som odling av växter och uppfödning av djur i staden eller i ytterområdena av en stad (Veenhuizen, 2006). Syftet kan vara att producera kommersiellt eller enbart för det egna hushållet. Det är själva integrationen av de sociala, ekonomiska och ekologiska systemen som är det viktiga i definitionen av ordet stadsodling.

## **Olika stadsodlingsformer**

### **Koloniträdgårdar**

Odling på kolonilotter i koloniträdgårdar är ett sätt att förena stad och land, där människor kan mötas för att utbyta erfarenheter av trädgårdsodling, spara pengar genom att odla egen mat och en plats för rekreation (SFKF, 1997). Koloniträdgården har en hundraårig historia i Sverige (Thorin, 2003) och den första koloniträdgården i landet bildades i Landskrona 1888 (Flinck, 1994). Idén om koloniträdgården kom ungefär samtidigt på olika håll runt om i Europa i slutet på 1800-talet men sägs ursprungligen komma från Tyskland (Bergqvist, 2003). Varför de uppstod kan ha flera förklaringar men främst berodde det på industrialisering, urbanisering och kulturell modernisering. När industrialismen hade sitt genombrott i Sverige i slutet av 1800-talet blev följden att människor flyttade från landsbygden in till städerna (Flinck, 1994). Bristen på bostäder blev stor och arbetsgivarna byggde själva bostäder till sin arbetskraft så de skulle stanna kvar. Tanken med koloniträdgårdarna var från början, förutom till rekreation, husbehovsodling, dvs. att förbättra möjligheterna för arbetare och fattiga att kunna odla till sitt eget hushåll. Ett annat exempel på hur koloniträdgården har använts är under krigstider då efterfrågan på lotter ökade på grund av behovet av egen försörjning. Som lösning på problemet erbjöd myndigheterna tillfälligt

mark till odling, vilken senare arrenderades ut till koloniföreningarna. Det var efter andra världskriget som användningen av koloniträdgården förändrades och många anlade istället gräsmattor, odlade blommor, drog in vatten och byggde större hus på sina lotter. Idag ökar återigen intresset av att odla köksväxter och det är svårt att tillgodose efterfrågan på kolonilotter på grund av bristen på mark i tätorterna och det är särskilt de boende i lägenhet som efterfrågar kolonilotter och man ser tendenser på att detta ökar (Thorin, 2010).



Zeniths koloniträdgård i Malmö.

Koloniträdgårdsförbundet jobbar aktivt med att försöka få kommunerna att ta sitt ansvar och se till att det finns tillräckligt med områden med odlingslotter och koloniträdgårdar. I Stockholm råder det priskontroll vilket innebär att det i föreningen bestäms vem som får köpa en kolonistuga och vad den högst får kosta. I Göteborg och Malmö däremot råder fri marknad vilket gör att priserna har ökat kraftigt på senare år särskilt i de mer eftertraktade områdena. *Koloniträdgårdsförbundet* organiserar landets koloniträdgårdar, fritidsträdgårdar, fritidsbyar, odlingslottsområden (SFKF, 1997). Enligt förbundets hemsida har de 25 000 medlemmar och har ca 260 medlemsföreningar (*Koloniträdgårdsförbundet*, 2010). Koloniområden kan vara kolonilotter med stugor där stugorna ägs av kolonilottsinnehavarna eller ett område utan stugor vilket kallas för odlingslotter. Kolonilotten är storleksmässigt 200-500m<sup>2</sup> (NE, 2010). I båda fallen ägs marken av kommunen eller annan markägare (SFKF, 1997) som upplåter marken till en koloniförening vilken sedan skriver avtal med sina medlemmar ett visst antal år (Thorin, 2010). Ytterligare ett exempel på ett koloniområde är fritidsbyn vilken ofta ligger längre bort från staden och har större stugor och lotter, men där odlingen inte är det centrala (SFKF, 1997). *Koloniträdgårdsförbundet* samarbetar med andra organisationer som engagerar sig i trädgård-, park-, miljö-, bostads-, och miljöfrågor för att förbättra stadsmiljöer (*Koloniträdgårdsförbundet*, 2010). Enligt Leif Thorin arbetar förbundet för att städerna ska bli mer hållbara, transporterna av producerade livsmedel ska vara så korta som möjligt, genom att t ex försöka få bostadsrättsföreningar och hyresgästföreningar att anlägga odlingslotter nära fastigheterna och påverka kommunen att anlägga fler koloniområden. Alla

som har ett odlingsintresse i staden och vill praktisera detta ska ha möjlighet till detta. I förbundet ser man också ett ökat intresse för koloniträdgårdsverksamheten från den yngre generationen där många vill odla ekologiskt.

## Community gardens

Enligt den ideella organisationen *The American Community Gardening Association, ACGA*, är en community garden en plats där människor odlar tillsammans och denna kan vara belägen i eller i utkanten av en stad eller i ett landsbygdsområde (ACGA, 2009). Skillnaden på community gardens och koloniträdgårdar är att den förstnämnda sköts gemensamt av en grupp odlare till skillnad från koloniträdgården där varje odlingslott sköts individuellt.

Community gardens kan exempelvis vara anlagda på skolans, kyrkans eller bostadsområdenas mark (ACGA, 2009). Det startar med att en grupp människor vill odla gemensamt som söker mark och sponsorer för detta ändamål. Sponsorererna kan som exempel vara skolor, kyrkor parkförvaltningar, privata företag eller trädgårdsorganisationer.

Grönsakerna och frukten som community gardens odlar kan gå till gruppen själva och överskottet som man odlat fram kan säljas på exempelvis Bondens marknad eller till lokala restauranger. Trädgårdarna kan vara öppna för besökare eller privata. ACGA menar att det finns mellan 18 000 - 20 000 aktiva community gardens i USA och Canada och hela tiden tar människor i nystartade community garden-projekt kontakt med ACGA, på grund av detta ser organisationen också en uppåtgående trend (ACGA, 2010).

Historien bakom community gardens sägs enligt *Greenthumbs*, som är det största programmet för urbana trädgårdar i USA, vara att i 70-talets finanskris i USA tog engagerade människor som bodde vid övergivna rivningstomter över marken och gjorde den grönskande och attraktiv igen. Liz Christy, en ung konstnär som levde i New York på 70-talet sägs vara den som startade den första community garden i New York (Green Guerillas). Hon och hennes vänner började odla på en bit övergiven mark utan tillstånd i hennes kvarter på Manhattan i New York 1973. De bildade gruppen green guerillas och anlade den första community garden i New York. Än idag drar denna första community garden besökare och har bevarats med hjälp av frivilliga odlingsintresserade. Green Guerillas är numera namnet på en ideell organisation som stöttar community gardens i New York, men vilken har ursprung i Liz och hennes vänners aktion på 70-talet. Numera finns ca 600 community gardens i New York och presidentens fru Michelle Obama stöttar aktivt rörelsen genom att själv satt igång ett köksträdgårdsprojekt för skolbarn på Vita Husets mark för att utbilda skolklasser om

hälsosam och lokalodlade frukter och grönsaker (Burros, 2009). Hon har uttalat sig positivt om community gardens inte bara för att det har ett estetiskt värde utan också i lågkonjunkturen stötta människor att själva odla sin mat och även förse andra människor i samhället med grönsaker och frukt (USDA, 2009).

Enligt uppgifter från *Federation of City Farms and Community Gardens* som stöttar dessa organisationer i Storbritannien, har landet just nu ca 600 anställda inom community gardens och city farms och finns på ett 1000-tals platser i landet (FCFCG).

Med inspiration från USA började community gardens sprida sig i delar av Storbritannien i början på 70-talet (FCFCG). Detta skedde som reaktion på den växande staden och bristen på kontroll över sina resurser. En grupp människor började odla på en bit övergiven mark i deras bostadsområde för att kunna tillgodose sina behov. Fler och fler community gardens anlades här, vissa på ockuperad mark och andra på mark med kort arrende.

*Greenthumbs* (2009) organiserar och stöttar community gardens i USA. Dessa menar också att det inte alltid är vad man odlar som är det viktigaste utan att själva odlandet skapar en gemenskap. Det kan vara på övergivna platser såsom rivningstomter som anläggs och blir till gröna rum i staden och en mötesplats för de involverade. Hela området sköts tillsammans och marken kan vara en stor trädgård eller delas upp i individuella odlingslotter (ACGA, 2009) De positiva effekterna med community gardens förutom den sociala gemenskapen är att områden kring dessa har värderats högre och har exempelvis visat på minskad kriminell verksamhet i bland annat områden i USA (Reynolds, 2008. s.28).

I Sverige finns just nu inte begreppet community gardens i praktiken, men i USA, Holland och Storbritannien är det välanvänt (Larsson, 2010). Marie Larsson menar att det kan bero på att det inte finns så många övergivna platser i Sverige som kan användas till detta syfte, vilket det däremot gör i exempelvis USA och att det inte finns samma engagemang runt en gemensam trädgård i stadsdelar i Sverige. Marie har skrivit en avhandling om begreppet stadsdelsträdgårdar, vilket är närbesläktat begreppet community gardens men som inte heller finns i Sverige idag utan av henne hittills betraktas som en metafor (Larsson, 2009). En skillnad mellan dessa två begreppen är att Stadsdelsträdgården sällan släpps helt fri från kommunen. Stadsdelsträdgården är självorganiserad av stadsdelens invånare och en plats där man möts i det offentliga rummet, tar gemensamma beslut och där trädgården är öppen för alla. Kommunen ska vara så lite involverad som möjligt när man gett ansvaret till medborgarna. Det ska vara medborgarnas ansvar att anlägga, förvalta och bruka marken. Marie menar att detta är ett steg i hållbarhetsutvecklingen i samhället eftersom medborgarna här kan utveckla mönster i social och ekologisk hållbarhet.

## Guerilla gardening

Vad är guerilla gardening?

*The illicit cultivation of someone else's land.*

(Reynolds, R. 2008)

Orden är tagna ur Richard Reynolds bok *On Guerilla Gardening* där han menar att guerilla gardening handlar om att olagligt odla på någon annans mark. Ordet Guerilla kommer från spanskan och betyder 'litet krig'. Enligt Reynolds är det inte guerilla gardening att plantera på offentliga platser när man har tillstånd till detta.

Guerilla gardeners kan delas upp i två grupper där den ena gruppen tenderar att plantera för att försköna en plats och den andra för att odla nyttoväxter. Två andra syften kan vara att bidra till sin egen försörjning vilket kan göras mer i det undanskymda, det andra syftet har ett politiskt budskap som handlar om rätten till odlingsmark och aktionerna görs fullt synliga för allmänheten. I båda fallen kan marken där man odlar vara antingen privat eller offentligt ägd med den gemensamma nämnaren att marken är övergiven. Ofta försöker man se till att människorna som bor i området där man utfört en aktion, blir en del av odlingen och hjälper till eller tar över skötseln av växterna.

Begreppet guerilla gardening kommer från samma händelse som beskrivs i historien om community gardens, men var ursprunget till den första community garden när Liz och hennes vänner började samla fröer och spred dessa på övergivna platser (Reynolds, 2008). När guerilla gardening kom till England var det genom en politisk aktion utanför parlamentshuset i London utförd av nätverket *Reclaim the Streets* i maj 2000. *Reclaim the Streets* står för en global och lokal social-ekologisk revolution och en grupp från detta nätverk använde guerilla gardening som en politisk handling vid detta tillfälle. Gruppen grävde upp gräsmattan utanför parlamentshuset och planterade olika örter, äppelträd och rosenbönor och frö av hampa spreds ut över området. Resultatet blev lerig mark efter att människorna lämnat området. Myndigheterna blev rasande och några personer bötfälldes för aktionen. Händelsen resulterade i en inte så lyckad protest eftersom guerilla gardening blev ett negativt begrepp i landet efter händelsen. I Sverige finns det aktiva grupper i både Stockholm, Göteborg och Malmö och rörelsen är spridd över hela världen med mer eller mindre synliga odlingsaktioner (Råberg, 2010). *Tillväxt* är ett nätverk i Stockholm som bedriver guerillaodling och som beskrivs längre fram i texten. *Mykorrhiza* utför ibland guerilla odling och har lokalgrupper

både i Göteborg och Malmö. Grupperna bedrivs och finansieras genom att frivilliga ger planteringshjälp, skänkta plantor eller pengar.

## Bostadsgårdar

Definitionen av en bostadsgård/gård har gjorts av landskapsarkitekten Anders Jönsson som har ritat flera gårdar i Hammarby Sjöstad (Olsson Lieberg, 2007). Det är vissa kriterier som ska uppfyllas om platsen ska definieras som en gård, i en artikel uttrycker Jönsson de som följande: avgränsning, tillgänglighet och användbarhet.

Gården skulle vara som en förlängning av den egna bostaden tyckte man på 40- och 50-talet och här skulle man kunna umgås med andra boende eller helt enkelt bara vara för sig själv (Reiter, 2007). Gården beskrevs som halvprivat, en plats med fokus på barn och ungas trivsel och säkerhet i utemiljön eftersom bilismen ökade under den här tiden på de offentliga gatorna. I dagens byggande ser man utvecklingen att gårdarna bli mindre och mindre till följd av stora individuella uteplatser.

Enligt SCB (2005) utgör i genomsnitt hyres-/flerbostadshus ca 7,5 % av bostadsmarknaden i Sverige och i flerbostadshusen bor det 138 personer per ha. Här skulle man kunna dra slutsatsen att dessa personer kan ha ett behov av att odla nära sin bostad.

Det finns många exempel på hur marken på bostadsgårdar kan användas för odling men det är långt ifrån självklart att fastighetsägare erbjuder mark till lägenhetsinnehavarna i syfte att odla. I en artikel ur *Fastighetsfolket* (Lagergren, 2006) står det skrivet att hyresvärdar och bostadsbolag börjar inse att många av de som bor i lägenhet i städer också vill ha möjlighet att odla. Detta har lett till anlagda odlingslotter i bostadsområden på flera håll i landet och som exempel på detta finns Hammarby sjöstad i Stockholm. Kvarteret Innanhavet som *Familjebostäder* har byggt i Hammarby sjöstad försågs på gården med ett tjugotal odlingslotter. *Koloniträdgårdsförbundets* generalsekreterare Leif Thorin menar i en intervju att detta exempel har visats sig ha alldeles för få odlingslotter för att de ska räcka till alla i bostadsområdet. Varför *Familjebostäder* anlade odlingslotter i detta kvarter var därför man ansåg att detta skulle minska genomflyttningarna (Lagergren, 2006). Odlingslotten skulle göra att den boende inte ville flytta, vilket hade en ekonomisk fördel för Familjebostäder eftersom flyttningar är dyrt för bostadsbolagen.



## Lägenhetsträdgårdar

Horgby och Jarlöv har forskat på begreppet lägenhetsträdgårdar och definierar det som en bit mark i eller i nära anslutning till flerfamiljshusområden som tillhör lägenhetsinnehavaren (Horgby & Jarlöv, 1991).

I Sverige finner man lägenhetsträdgårdarna mest som den mark som tillhör bottenvåningens lägenheter, men här får man inte plantera träd eller för höga buskar som kan riskera att skugga grannens lägenhetsträdgård. Få exempel finns i Sverige på en annan typ av lägenhetsträdgård, den som är friliggande. Skillnaden här är att lägenhetsinnehavaren har tillåtelse att odla i stort sett vad man vill utan att behöva ta hänsyn till intilliggande odlingslotter. Ofta kommer denna typ av lägenhetsträdgård från mellankrigstiden, alltså runt 20 - till sent 30- tal, och detsamma gäller även andra exempel från Tyskland, Danmark och Finland.

Problemet med de lägenhetsträdgårdar som ligger i anslutning till lägenheten är att de ofta inte beviljas så stor yta och effekten på detta blir att de uppfattas som skräpiga eftersom de inte används till odling. Marken blir mer som en avlastningsplats för andra ägodelar som inte får plats någon annanstans. Ett annat problem är att ägaren till lägenhetsträdgården kanske inte har intresse av att odla och därför ger inte marken något mervärde till området heller

## Balkongodling

Att odla på sin privata balkong är visserligen en möjlighet hos vissa lägenhetsinnehavare, men inte något som alla kan dra nytta av som boende i en flerfamiljsfastighet eftersom alla lägenheter inte har balkong. Enligt Kaijsa Eiworth, som varit ordförande 6 år i den nu nedlagda balkongföreningen *Gröna Balkonger*, fanns det för några år sedan ca 2 miljoner balkonger i Sverige. Intresset för balkongodling är stort och Kaijsa har sett att intresset har ökat under senare tid, men att det råder brist i odlingskunskap på dessa balkongytor. Därför tycker hon att det var olyckligt att föreningen tvingades läggas ned på grund av att det inte fanns tillräckligt engagemang bland medlemmarna och att många i föreningen upplevde att de inte hade tid för ett föreningsliv.

## Projekt i Sverige

### Grönskande levande gårdar - Stockholm

*Grönskande levande gårdar* var ett gemensamt *Agenda 21* projekt som genomfördes 1999 – 2001 för Stockholms stads fem innerstadsförvaltningar (Stockholms stad, 2007). *Agenda 21* är ett av resultaten från miljökonferensen i Rio de Janeiro 1992 där målet är att agera för ett hållbart samhälle där man tar hänsyn till de sociala, ekologiska och ekonomiska villkoren. Syftet med *Grönskande levande trädgårdar* var att genom dialog mellan boende, fastighetsägare och verksamheter öka förståelsen för en hållbar utveckling på gårdarna. Projektet finansierades genom 50 % statligt stöd ur lokala investeringsfonden och 25% från Stockholms stad. Projektet omfattade 65 gårdar som var olika både i karaktär och storlek. Det finns många exempel på hur det har gått i dessa projekt, men framförallt fungerar *Agenda 21 innerstaden* som ett verktyg för de som vill utveckla sina innergårdar med en hållbar profil i vilken det kan ingå att man odlar på denna mark (Agenda 21, 2007). Gårdsgrupper kan bildas i den egna bostadsföreningen, mellan olika fastighetsägare och bland dess boende eller på skolor och andra institutioner såsom äldreboende och dagverksamheter. Där bestäms gemensamt vad som ska göras för att alla ska bli nöjda och vilket ansvar man har i gruppen. På t.ex. en innerstadsgård i *Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltning* delade man in de boende i olika ansvarsområden där en grupp var ansvariga för grönskan på gården och bland annat organiserade planteringslådor till fri plantering för de boende. På en skola i Stockholm, Carlssons skola på Östermalm, ingick man ett så kallat brukaravtal med stadsdelsförvaltningen där man som skola tar på sig ansvaret för skötseln av trädgården. Resultaten från alla de olika gårdarna visade att den sociala gemenskapen ökade, och de boende kände sig tryggare samtidigt som fastighetsägare upplevt mindre skadegörelse och brottslighet i områdena. Några av de medverkande i gårdsarbetet har beskrivit ett ökat intresse för miljöarbete och trädgård. *Grönskande levande gårdar* har gjort att nya projekt med hållbarhetstankar i fokus har startats som t ex *Samverkan för hållbart resande* vilket också i sin tur har inspirerat till fler hållbarhetsutvecklande projekt i Stockholm.

### Matparken - Uppsala

Detta är ett projekt startat i Gottsunda i Uppsala, där kommunen har upplåtit 6000m<sup>2</sup> till den ideella föreningen *Matparken* för att anlägga en kollektiv, ekologisk kolonilott (*Matparken*, 2010). Initiativtagarna är Maria Queiroz, landskapsarkitekt och Ylva Andersson, civilingenjör

i Ekosystemteknik. Ylva har tillsammans med två andra personer erfarenhet av att starta upp en grönsaksodling på 3000 m<sup>2</sup> med försäljning av de odlade produkterna.

*Matparkens* kolonilott ska vara för alla som vill utnyttja möjligheten att odla i lokalområdet och föreningen arbetar för social hållbarhet och lokal odling. Det är inte tänkt så att alla har varsin odlingslott, istället odlar man tillsammans för att skapa gemenskap och att lära varandra om odling. Föreningen har också ordnat workshops och samarbete med studiefrämjandet för att starta en studiecirkel i ekologisk odling. Nyligen har föreningen fått pengar från Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, vilka främjar jord- och skogsbruksverksamheter, till att använda i projekt med skolor med visionen att eleverna ska se hela odlingssäsongen och att lärarna ska kunna förena utvalda skolämnena med odlingen. Förebilder för *Matparken* har exempelvis varit *Stadsjord* i Göteborg. Målet med föreningen är att kunna starta upp ett eller flera företag och med konsultation från Fritids- och naturkontoret projektera, utveckla och underhålla *Matparken*. Andra mål är t ex att öka intresset för ekologisk odling, tillgängligheten av lokalproducerad mat och integration mellan människor i olika åldrar och från olika kulturer.

## Kolonilotten - Malmö

*Kolonilotten* är en del i projektet *Barn i stan*, startat på Sevedsplan, ett mångkulturellt bostadsområde i Malmö räknat som ett socialt belastat område (*Barn i stan*). På 40-talet fanns här ett koloniområde vilket inspirerade till projektet *Kolonilotten*. Projektet *Barn i stan* finansieras av *Allmänna Arvsfonden* med syftet att skapa möten och kommunikation mellan barn och äldre från olika kulturer (Nilsson). Projektledare för *Kolonilotten* är Linnea Wettermark, miljövetare och socialantropolog med erfarenhet av miljöfrågor inom fastighetsbranschen.

På området utanför verksamhetslokalen anlades odlingslotter efter att bostadsbolaget MKB i Malmö upplåtit mark till projektet. Intresset för odlingslotterna har växt och har blivit en mötesplats för barn, deras föräldrar och den äldre generationen. Syftet med *Barn i stan* är att dels öka förståelsen mellan olika grupper av människor men man har också ett hållbart samhälle i åtanke och att kunna bidra till självförsörjningen i staden.

Man vill nu försöka utveckla denna idé genom att få fastighetsägarna att ingå ett brukaravtal med de boende för att öka deras möjligheter att kunna odla på bostadsgårdarna.

## Stadsjord - Göteborg

Det här är ett projekt som startades år 2008 i Göteborg med omnejd. Nyckelorden i projektet *Stadsjord* är odling, lokal mat och samverkan i kvarteret (*Stadsjord*, 2009). Initiativtagare till projektet *Stadsjord* är Niklas Wennberg som jobbar aktivt med miljöfrågor i Göteborg, och tanken är detta projektet ska spridas nationellt. Stadsjord är ett samarbete mellan privatpersoner, organisationer och företag där kyrkan och olika odlingsföreningar samverkar för ett hållbart samhälle. Göteborgs interreligiösa förbund och den ideella föreningen *Etik & Energi* som arbetar med klimat- och energifrågor, startar nu ett odlingsprojekt i stadsdelen Högsbo i Göteborg (*Etik & Energi*). Ledare för projektet är Lotti Sharif som är präst i Högsbo församling. Där har nu bildats en odlarförening som heter *Grön kultur* där 800m<sup>2</sup> mark har utlåtit till 22 odlingslotter och överskottet av det som odlas här uppmuntras att säljas på det lokala torget. För att förbereda jorden till odlingslotterna har föreningen låtit Linderödsgrisar böka jorden där man sedan ska odla. Dels handlar detta om att man skapar en småskalighet i matproduktionen och dels att man samarbetar med mat, odling och djur och vad detta skapar för mervärden. Kyrkan i Sverige äger mark som kostar pengar men inte används på något speciellt sätt. Här ser *Stadsjord* att man istället kan utnyttja dessa ytor till odlarglädje och självförsörjning i samhället runt omkring. Inom det närmsta året finns planer på att utlåta ytterligare 1000m<sup>2</sup> från kyrkans mark till *Grön kultur*. Målet är att man ska försöka starta en nygammal hållbarhetsstruktur och skapa mötesplatser i kvarteret. *Stadsjord* har också precis ingått i en undersökning tillsammans med *Västra Götalands miljömedicinska centrum* för att undersöka hälsoaspekten av stadsodlad mat (*Stadsjord*, 2009). SLU, Alnarp och *Miljöförvaltningen* i Göteborg ingår också i detta arbete.

## Ett aktivt Öster - Gävle

I en rapport om ett bostadsområde med dåligt rykte i Gävle kallat Öster beskrivs en förändring till det bättre genom ett samarbete mellan det kommunala bostadsbolaget Gävlegårdarna och Studieförbundet (Rooth, 2006). Området låg i utkanten av staden och hade länge varit drabbat av skadegörelse och oroligheter. Detta mångmiljonprogram skulle bli granne till ett nybyggt område med högre status, och på grund av detta ville kommunen rusta upp Öster. De boende kontaktades och fick komma med förslag till goda förändringar. Ett av dessa förslag var önskan att få odla. 15 odlingslotter lottades ut bland de odlingsintresserade boende i området. Utifrån detta startades också en studiecirkel så de boende lärde sig mer om odling och resultatet blev odlingslotter med en mångkulturell känsla

eftersom de boende kom från olika kulturer och odlade växter från olika delar av världen på sina odlingslotter.

Ur projektet föddes många idéer om hur man kunde förändra bostadsområdet med exempelvis gymverksamhet, en konstnärsgrupp, en matlagningskurs i svensk husmanskost och en datakurs vilket har förvandlat Öster till ett område med en positiv framtid.

## Slottsträdgården - Malmö

*Föreningen Slottsträdgårdens Vänner* är en ideell förening som bildades 1994 i Malmö (Föreningen Slottsträdgårdens Vänner, 2010). Det började med att ett antal malmöbor kom på idén att starta en ekologisk trädgård som skulle vara öppen för alla och som ville vara med att odla. Ingen av dem hade någon professionell trädgårdserfarenhet, men ett stort intresse för trädgård och odling. Förebild för förslaget var 70-talets guerilla gardens och community gardens i New York (Larsson, 2009). Gruppen ville att platsen för trädgården skulle vara på kommunens nedlagda plantskola. Stadsmiljöavdelningen i Malmö kommun kontaktades och tillsammans tog man så småningom beslutet att starta verksamheten. Stadsmiljöavdelningen, som arbetar med stadens framtidsvisioner, var först tveksamma eftersom man hade andra planer för marken och det centrala läget gjorde att man hade höga krav på en välskött plats som var representativ för staden. Men efter möte med båda parterna satte man igång med odlingen och efter att en trädgårdsmästare blivit medlem i föreningen, samt att en annan medlem som var landskapsarkitekt ritade en plan för trädgården blev idén förverkligad. Kommunen släppte taget till viss del, men ville fortfarande ha inflytande i driften i projektet. Marken för odlingen invigdes officiellt 1998 och är på 12 000m<sup>2</sup> där det finns grönsaksodling, planterade fruktträd, perennrabatter, en örtagård och en rosenträdgård (Föreningen Slottsträdgårdens Vänner, 2010). Tyngre arbeten i trädgården utfördes av kommunen, finansierat av densamma eftersom man hade det avtalet. Avtalet ändrades 2003 och föreningen släppte driften av trädgården vilken gick över till Malmö stad istället och trädgårdsmästaren John Taylor anställdes. *Slottsträdgårdens vänner* började då istället med att hjälpa till i trädgården och driva caféet till år 2008, men caféet drivs från år 2009 istället av krögaren Tareq Taylor. Vänföreningen har just nu 400 medlemmar och alla är fortfarande välkomna att medverka i trädgårdsarbetet, men om man blir medlem i föreningen så får man tillgång till kurser, demonstrationer och rabatterna i plantskolan.

## The Allotment Plot – Wanås/Alnarp

Projektets initiativtagare är sex studenter från landskapsarkitektprogrammet på SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet 2009 (The Allotment Plot, 2010). Det började med att gruppen gavs möjligheten att starta en ekologisk experimentell köksträdgård för Wanås skulpturpark. Samtidigt som studenterna anlade köksträdgården, reagerade de på att besökare till denna park skulle behöva åka lång väg för att titta på trädgården, och detta kändes inte särskilt ekologiskt. Studenterna kom på idén att placera ut odlingslådor i storlek 1.20x1.20m, på platser utanför Wanås som är centrum för rörelsen. Tanken är att dessa odlingslådor ska spridas världen över på oanvända ytor med hjälp av medborgare runt om i samhället. Initiativstagarna kallar detta för en kultiveringsrörelse av Allotment plots. *The Allotment Plot* vill inspirera till ett samhälle med närproducerat mat när mat nu transporteras långa sträckor för att nå konsumenten. Projektet har spridits till många platser i Malmö och även till andra platser i landet såsom Hägersten i Stockholmsområdet. År 2010 har en grupp studenter från Trädgårdsingenjörsprogrammet i Alnarp, SLU, ansvaret att planera årets köksträdgård. Numera heter projektet på Wanås *Staden växer – gröna kvarter på Wanås* och handlar om att odla och plantera växter i staden.

## Att organisera sig i staden

### Mykorrhiza

*Mykorrhiza* är namnet på ett nätverk som snart finns i både Göteborg och Stockholm, men som startade i Malmö och just nu är mest aktivt där (Råberg, 2010). Nätverket startades av en grupp unga personer som praktiskt vill förändra samhället genom lokal försörjning där natur och människa samverkar både i staden och på landet (Mykorrhiza, 2010).



En odlingsaktion utförd i Malmö av nätverket Mykorrhiza.

Frågor nätverket jobbar med är miljö, hälsa och global solidaritet och man stöttar de som vill förändra genom att odla småskaligt ekologiskt, leva mer självförsörjande eller odla i staden. *Mykorrhiza* stadsodlingsgrupp vill inspirera boende att medverka i odling, skötsel och skörd vilket skapar en positiv gemenskap och de har *Malmö Stads* grönyteansvariga som stöd till detta mål (Råberg, 2010). Ett exempel vad nätverket sysslar med är guerilla gardening. *Mykorrhiza* har skänkts en del växter till sina planteringar men vissa som praktiserar guerilla gardening köper egna växter för att de tycker att det är så kul, berättar Tora Råberg, verksam inom *Mykorrhiza*. Just nu har nätverket ingen egen ekonomi och man mottar gärna ekonomiska bidrag (*Mykorrhiza*, 2010). Ibland ger kommunen själva bort växter när växtsäsongen är över så länge det inte är till kommersiellt syfte. Nätverket har visioner att börja dra upp egna sticklingar och fröplantor våren 2010, för att fler ska ha råd att odla och bli intresserade. De vill också intressera människor från olika kulturer som har helt andra odlingsätt och kulturer än vi i Sverige och här skapa ett kulturellt utbyte. Tora säger också att odlingsgruppen får fler och fler medlemmar och att framtidens stadsodling verkar utvecklas positivt.

## Tillväxt

*Tillväxt* är ett nätverk som verkar för en fruktbar utveckling av Stockholm (*Tillväxt*, 2010). De engagerade personerna i nätverket planterar träd med ätliga frukter, buskar med ätliga bär och andra växter som går att äta, på platser runt om i staden utan att söka tillstånd från myndigheterna. Platserna kan vara på innergårdar, parker, trottoarer, vägdiken eller vartsomhelst där man ser ett behov att växter. Syftet är att inspirera invånarna i staden att bli mer självförsörjande i matproduktionen. Eftersom man inte har någon egen ekonomi tar man tacksamt emot planter, pengar och planteringshjälp från alla som vill engagera sig. Nätverket har också ordnat workshops där man lär ut trädbeskrifning. Ett exempel på en aktion nätverket har genomfört vid flera tillfällen är att göra Vitabergsparken i Stockholm till en fruktspark där stadens invånare senare ska kunna plocka frukten från det som planterats.

## Plantera staden

Detta är ett nätverk startat av några forskarstuderande på Chalmers i Göteborg under år 2008. Målet är att inspirera invånarna att ta del i arbetet att göra staden till en mer levande och trivsamt plats. Genom att ha god kontakt med stadsplanerarna tror nätverket att de kan hitta nya samarbetsformer för att nå detta mål (*Design stories*, 2008). Första aktionen *Plantera*

staden gjorde var att år 2008 anlägga en trädgård med namnet "Vardagsrummet" på den tomma hårdgjorda ytan utanför Världskulturmuseet i Göteborg som en symbolisk handling för vad nätverket står för (Castell, 2010). Namnet "Vardagsrummet" speglar att det offentliga rummet är vårt vardagsrum, alltså vill de att öka medborgarens roll av utformningen av det offentliga rummet. Pål Castell, forskarstuderande på Chalmers i Göteborg, som var med och startade projektet beskriver problemet att det offentliga rummet varken är eller har varit till för alla under samma villkor. "Vardagsrummet" följdes upp med en debatt som resulterade i att nätverket höll i seminariet Plan(t)era staden tillsammans med Göteborgs Lustgårdar 2008, som handlade om odling i det offentliga rummet. Ett annat exempel på aktioner man genomfört är att nätverket tillsammans med de äldre i den Syriska Ortodoxa församlingen i Tynnered anlade odlingsbäddar i anslutningen till kyrkan. *Plantera staden* är just nu mest aktiva genom att medverka i olika diskussioner och seminarier, men ser inga hinder till att utföra fler aktioner i framtiden liknande de tidigare.

## **Projekt i utlandet**

### **Hands and Heart Gardens - USA**

En av alla community gardens i USA är *Hands of Heart Gardens* som startade 2006 i New York (East New York Farms!, 2010). Organisationerna *East New York Farms!* och *Green Thumb* som stöttar initiativtagare till stadsodlingsprojekt tillsammans med the Department of Housing Preservation and Development tilldelades en bit övergiven mark för att starta en community garden. I samarbete med de boende i området startades *Hands of Heart Gardens* med syfte att berika och utbilda området genom stadsodling. De 28 personerna som odlar i trädgården och säljer produkterna till den lokala marknaden har under perioden av tre säsonger lyckats fördubbla antalet medlemmar liksom odlingsyta till trädgården. Medlemmarna har byggt komposter, bevattningssystem, ordnat workshops och planerat för en barnträdgård för att utveckla *Hand and Heart Gardens*.

### **Vacant Lot no.1- England**

Projektet *Vacant Lot no. 1* startade i Shoreditch, ett fattigt område i London, 2007 (What if; projects Ltd. 2007). I ett bostadskvarter här fanns övergiven mark som man ville göra någonting av. I styrelsen för denna stadsdel bestämde man sig för att forma en organisation i syfte att odla på denna mark. Stora säckar med ett halvt tons kapacitet köptes in, fylldes med



jord och placerades på den övergivna marken. Med hjälp av informationsblad hittade man boende i området som var intresserade av att odla och gavs möjligheten att använda dessa säckar. Det enda de boende behövde betala var en avgift på £3.50 för nyckeln för att komma in på området som nu fungerade som ett koloniområde. Området fungerar också som mötesplats för boende för att utbyta odlingskunskaper, ha grillfester och en plats för barn att leka i. Tanken är att man ska skapa 20 stycken liknande odlingslotsprojekt till år 2012 i London och detta första projekt kommer vara förebild för de framtida kolonilotsområdena.

### Capital Growth- England

Detta är en kampanj som drivs av London Food Link, vilka driver organisationer och personer som intresserar sig för hållbar matproduktion. Capital Growth vill praktiskt hjälpa och stötta boende i samhällen i London att få tillgång till mark där man kan odla mat (Capital Growth). Kriteriet för att bli hjälpt av Capital Growth är att området vill ha hjälp och det ska vara placerat i Londons distrikt. Tanken är att man vill göra London grönare och mer produktivt med närodlad mat och ge människorna där möjligheten att konsumera mat som är mer prisvärd och nyttigare än den mat som erbjuds i handeln. Målet är att man till år 2012 ska ha lyckats skapa 2012 nya odlingslotter. Eventuell koppling till OS som kommer att hållas i London 2012 är inte officiella, utan Capital Growth använder OS som en möjlighet till att uppmärksamma fördelarna med att odla hållbart när världen fokuserar på London vid detta tillfälle.

### Food Up Front - England

Detta är en förening utan vinstintresse som startat i England och de verkar för ett mer hållbart samhälle där man vill minska beroendet av handeln i behovet av livsmedel (Food Up Front, 2010). Medvetenhet, utbildning och socialt engagemang är de tre nyckelorden för ansvarstagande beteende som medverkar till ett hållbart samhälle menar Food Up Front. Här ses outnyttjad mark och yta i städer med närhet till bostaden som odlingsmöjligheter. Man stöttar människor i städer som vill odla på t ex balkonger, fönsterbrädor, innergårdar och bakgårdar och andra potentiella ytor till egen matförsörjning. Ett medlemskap i föreningen kostar ca 200 kr om året och tas ut för att täcka omkostnader i föreningen. En ny medlem får ett startpaket med en odlingslåda med fröer och jord, samt en bok om odling dessutom ges stöd från en frivillig medhjälpare i föreningen och möjlighet att odla tillsammans med sina grannar genom föreningen.

## Diskussion

Huvudsyftet med uppsatsen har varit att öka kunskapen om stadsodling och uppmärksamma de eventuella odlingsbehov människor som bor i flerfamiljshus utan trädgård kan ha och att komma med uppslag på hur dessa behov skulle kunna tillgodoses.

Stadsodling som begrepp kan ha många innebörder och skillnaderna mellan de olika begreppen såsom community gardens, kolonilotter och guerilla gardening har många likheter och kan därför vara svåra att skilja från varandra. Detta gör det svårt att förklara de nyare begreppen. Marie Larsson menar t ex att community gardens och stadsdelsträdgårdar är väldigt lika varandra, vilket jag har märkt i artiklar, avhandlingar och på officiella hemsidor för olika organisationer som sysslar med de båda odlingssätten. Marie menar också att det inte finns några tydliga exempel på community gardens i Sverige än, men projektet *Stadsjord* är ett snarlikt projekt som skulle kunna likna en community garden dock inte med ett tydligt medborgarinitiativ. Community gardens och stadsdelsträdgårdar, samt koloniträdgårdar, förvaltar mark som kan ägas av kommunen, problemet med detta kan vara att marken inte är skyddad och att odlingarna kan tvingas läggas ner när nybyggnation planeras på området. Kommunen anser sig tjäna mer pengar på nybyggnation. Vad kommunen borde överväga i de här fallen är vad odlingarna bidrar med till samhället. Närodlade grönsaker genom odling i en stadsdelsträdgård, eller en blomstrande vacker bostadsgård där de boende fått forma en plats för gemenskap och rekreation är bara några av fördelarna med att ha kvar eller arrendera ut odlingsmark i en stadsmiljö.

En annan aspekt att fundera över angående stadsodling är varför det överhuvudtaget odlas i staden. Svaret på den frågan verkar vara att man dels odlar för husbehov och då historiskt sett som en viktig källa till livsmedelsförsörjning eller idag då vi vill konsumera mat med bättre kvalitet och med mindre påverkan på miljön. Annars kan motivet av odling i staden vara att den aktiva processen genom trädgårdsarbete ger rekreation utan att odlandet i sig behöver ge ett specifikt resultat. Här är det kontakten med naturen som är det viktiga och att känna jorden med händerna, vilket kan ge en känsla av höjd livskvalitet. Skillnader på motivet av stadsodling i utlandet och Sverige verkar vara att i utlandet handlar det ibland om att försörja sig i de allt tätare städerna och vissa fattiga områden. Här i Sverige kan stadsodling handla om närheten till grönskande ytor, möjligheten att själv kunna producera sin egen mat och känna kontrollen över sitt egna liv.

Drivkraften bakom ovan nämnda motiv kan vara t ex att urbaniseringen hela tiden pågår i Sverige och i andra industrialiserade länder och som tidigare nämnt uppstår det lätt

intressekonflikter om markanvändningen. Frågan kan stå mellan om marken ska användas till byggande av bostäder, anläggning av grönytor eller till infrastrukturen. Koloniområden utsätts ofta för denna konflikt.

En annan drivkraft kan vara att man i integrationsarbetet av utlandsfödda svenskar i det mångkulturella samhället kan använda sig av odlingsprojekt som ett verktyg i arbetet, som t ex i projektet *Kolonilotten*.

Samma gäller FN-konferensen i Rio 1992 som har inneburit att utvecklingen av ett hållbart samhälle, vilket inkluderar aspekterna miljö, ekonomisk och social hållbarhet, har ökat och använts i exempelvis *Agenda 21*-projekt.

Drivkraften bakom stadsodlingsformer med olika politiska initiativ såsom t ex *Tillväxt* och *Mykorrhiza* är ofta resultatet av en värld där matlarm, rapporter om försämrade livsmedelskvalitet och ökade koldioxidutsläpp tillhör vardagen.

I arbetet har det inte alltid varit lätt att skilja mellan olika projekt och i vilket begrepp inom stadsodling de skulle kunna tillhöra. Detsamma har varit fallet med bostadsgårdar och begreppet lägenhetsträdgårdar. Lägenhetsträdgården som begrepp definieras i en uppsats om trädgårdsodling skriven av Margareta Nattfalk 1996. Här hänvisar Nattfalk till Horgby & Jarlövs definition från 1991: "de trädgårdar som de som bor i lägenhet (både hyres- och bostadsrätt) har tillgång till i anslutning till sin bostad, på samma sätt som de som bor i villa har en villaträdgård och de som bor i radhus en radhusträdgård." Att odla på en bostadsgård eller att satsa på fler lägenhetsträdgårdar tror jag är en bra lösning om lägenhetsinnehavarna önskar odlingsmöjligheter. Det kan också ge så mycket mer till de boende i form av sociala gemenskaper och intrycket av stadsmiljön kan också bli mer attraktivt.

I arbetet med uppsatsen har jag också stött på begreppet brukaravtal som kan användas som ett verktyg mellan båda parter i både community gardens och stadsdelsträdgårdar. Detta avtal finns som exempel på flera håll i Stockholm. Brukaren kan vara enskild person, föreningar eller bara en grupp människor som ingår avtal med parkförvaltning eller liknande (Delshammar, 2010). Om man skulle missbruka avtalet så upphör avtalet och exempelvis kommunen tar tillbaka ansvaret. Kända fall av brukaravtal finns i Stockholm framförallt i villaområden. Målet med brukaravtalen kan vara att förvaltningen vill upprätta en samarbetsform med brukaren. Problem som kan uppstå är om brukaren inte är tillräckligt intresserad och sköter marken som det är avtalat eller att man inte följer upp avtalen och har en dialog brukare och förvaltning emellan.

Detta är ett genomgående problem i många av odlingsformerna, hur man ska tillgodose alla inblandades önskemål. Men genom att bilda föreningar och använda sig av en bra struktur i föreningslivet kan medlemmarna försöka kompromissa och komma fram till bra lösningar hur odlingarna ska skötas och se ut. I fallet balkongodling, där Sveriges enda kända förening har lagts ner, speglar detta troligtvis inte stadens balkonginnehavares intresse att odla. Snarare handlar det nog om att föreningsliv och sociala forum har en nedåtgående trend, möjligtvis är denna tillfällig, eftersom människor är stressade och har inte tid för fler aktiviteter i vardagen. Att sköta en odling när man har t ex har semester har nog för vissa en mer stressande effekt än en avkopplande. Att då kunna komma till en gemensam odling där man inte har fullt ansvar själv, utan kan få råd och stöd från andra i gruppen, såsom i en community garden, kan mycket väl vara ett alternativ för den stressade gruppen människor. Intresset för stadsodling verkar öka och det skrivs mer och mer om olika stadsodlingsformer och hur man kan ta kontrollen över odlingsmöjligheterna i stadsmiljöer. Den kommande generationen kommer förhoppningsvis att ha bättre förutsättningar för odling än vad som erbjuds just nu, eftersom stadsodling är en viktig del i utvecklingen av ett hållbarare samhälle. Klimatförändringar är ett stort debattämne i världen just nu och kommer förmodligen fortsätta att vara det och stadsodling kan bidra till renare luft om tillräcklig mängd grönyta prioriteras i stadsmiljön.

Guerilla gardening är ett sätt att odla som förmodligen den yngre generationen av lägenhetsinnehavare kommer att använda sig av. Den äldre generationen kanske har mer respekt för privat eller kommunalt ägd mark och inte vågar använda den på detta sätt. Stadsdelsträdgårdar däremot kan nog passa den äldre målgruppen såväl som den yngre och jag hoppas denna typ av trädgårdar kommer att vara mer tillgängliga i framtiden eftersom jag tror att det svenska samhället behöver mer av det sociala utbytet och gemenskapen. Stadsdelsträdgården, odling av bostadsgården och community gardens tror jag är ett ypperligt sätt att mötas i dagens individualiserade samhälle.

Hindren för att stadsodling ska kunna finnas kan vara att marken man odlar på är en begränsad resurs. Samtidigt ska stadsodlaren få tiden att räkna till för att odla, vilket många ser som ett problem. Brist på kunskap om odling är ett annat hinder för att stadsinvånare alls vågar odla. Visserligen kan bristen på odlingskunskap också leda till ett mindre vackert odlat stadsrum, men det beror också på betraktarens bedömning vilket kan vara olika från person till person. Ansvarsfördelning i stadsodlingsprojekt som inte har planerats eller utförts på bästa sätt kan också göra att de inte längre prioriteras eller fortsätter, vilket kan göra att andra stadsodlingsprojekt inte realiserar.

## Slutsats

Begreppet stadsodling kan mycket väl utvecklas till fler former än de jag nämnt eftersom det just nu finns flera nya sätt att ta sig an marken i en stadsmiljö i syfte att odla. Däremot tror jag inte att vi i Sverige har kommit så långt när det gäller stadsodling, som exempelvis Storbritannien och USA, men det verkar finnas en stark vilja att utveckla ett hållbart samhälle. Stadsodling kan bidra i detta arbete. Som exempel har vi gröna ytor i städerna som kräver skötsel och kostar pengar men som skulle kunna användas till odlingsmark för att tillgodose lägenhetsinnehavare som har intresset att odla. Framförallt tror jag att fastighetsägare skulle vinna mycket på att anlägga fler odlingslotter på bostadsgårdar. Tidsbristen som många upplever angående stadsodling kan delvis lösas med att anlägga odlingar närmre hemmen.

De exempel som tas upp i uppsatsen från utlandet tror jag mycket väl kan överföras till Sverige, men medborgarna i svenska städer måste förändra sitt synsätt på gemensamma aktiviteter och våga mötas och se till samhällets hållbarhetsutveckling på ett positivare sätt. Här tror jag att integrationsprojekt som *Barn i stan* är ett gott föredöme som kan inspirera andra bostadsområden i Sverige. Självklart måste odlingsprojekt som detta också kombineras med kunskap om odling så att odlingarna hålls i gott skick och ger ett positivt intryck i stadsbilden.

Stadsodling är ett nutida och framtida begrepp med god utvecklingspotential, inte minst i arbetet med ett hållbart samhälle och fortsatta studier på exempelvis community gardens betydelse för det svenska samhället kan vara intressant att göra.

## Referenslista

ACGA, American Community Garden Association (2009) *What is a community garden?*  
[online] Tillgänglig: <http://www.communitygarden.org/learn/> [2010-02-01]

Agenda 21, (2002) *Goda exempel* (pdf) [online] Tillgänglig:  
[www.stockholm.se/agenda21innerstaden](http://www.stockholm.se/agenda21innerstaden). [2010-02-12]

Barn i stan. Hemsida. [online] (u.å.) Tillgänglig: <http://www.barnistan.info/koloni.html>  
[2010-02-13]

Bergqvist, M (2003). Gränslandet - Kolonirörelsen som idé och praktik. In: Westergren, C.  
(Ed.) *Stadens odlare*. 123-150. Stockholm: Nordiska museets förlag

Bergström, S (2008). Ekologisk husbehovsodling och hållbar utveckling [online] Tillgänglig:  
<http://www.for.se/pdf/0124121302.pdf> [2010-02-17]

Burros, M. (2009). Obamas to Plant Vegetables Garden at White House. *The New York Times*. [online] (2009-03-19) Tillgänglig:  
<http://www.nytimes.com/2009/03/20/dining/20garden.html> [2010-02-26]

Capital Growth. Hemsida [online] (u.å.) Tillgänglig: <http://www.capitalgrowth.org/> [2010-02-16]

Design Stories. Hemsida. [online] (u.å.) Tillgänglig:  
<http://www.designstories.se/Plantera%20Staden.html> [2010-02-14]

East New York Farms! Hemsida [online](2010) Tillgänglig:  
[http://www.eastnewyorkfarms.org/index.php?option=com\\_content&view=article&id=15:hands-and-heart-garden&catid=7:urban-agriculture&Itemid=16](http://www.eastnewyorkfarms.org/index.php?option=com_content&view=article&id=15:hands-and-heart-garden&catid=7:urban-agriculture&Itemid=16) [2010-02-26]

Etik & Energi (u.å). *Stadsjord - Ett grönnare kvartersliv*. Tillgänglig:  
<http://www.etikochenergi.se/artiklar/stadsjord-ett-gronnare-kvartersliv.html> [2010-02-24]

FCFCG, Federation of City Farms and Community Gardens. Hemsida [online] (u.å)  
Tillgänglig: <http://www.farmgarden.org.uk/farms-gardens/history-of-the-movement> [2010-02-23]

Flinck, M. (Ed.) (1994) *Tusen år i trädgården- från Sörmländska herrgårdar och bakgårdar*. Stockholm: Tidens förlag/Torekällbergets museum

Food Up Front. Hemsida.[online] (u.å) Tillgänglig: <http://www.foodupfront.org/> [2010-02-15]

Föreningen Slottsträdgårdens Vänner. Hemsida [online](2010-02-23) Tillgänglig:  
<http://www.slottstradgarden.se/tradgard/> [2010-02-24]

Green Guerillas. Hemsida [online] (u.å.) Tillgänglig:  
[http://www.greenguerillas.org/GG\\_ourprograms.php#ourhistory](http://www.greenguerillas.org/GG_ourprograms.php#ourhistory) [2010-02-27]

Greenthumbs. New Yorks Department of Parks & Recreation. *About Green Thumb*. Hemsida [online] (2009) Tillgänglig: <http://www.greenthumbnyc.org/> [2010-02-01]

Horgby, C. & Jarlov, L. (1991).Lägenhet och trädgård - utmärkt kombination. *Bygghforskning* 2, 17-19.

Jarlov, L. (2008). Den efterfossila staden - hot eller möjlighet? *Fria Tidningen* [online] Nr 8.  
Tillgänglig: <http://www.fria.nu/artikel/75776> [2010-02-16]

Koloniträdgårdsförbundet. Hemsida. [online] (2010). Tillgänglig:  
[http://kolonitradgardsforbundet.se/om\\_forbundet/forbundets\\_uppgift\\_och\\_verksamhet.php](http://kolonitradgardsforbundet.se/om_forbundet/forbundets_uppgift_och_verksamhet.php)  
[2010-02-21]

Lagergren, M. (2006) Egen täppa ska få hyresgäster att rota sig. *Fastighetsfolket* [online]. Nr 4. Tillgänglig:  
<http://www.fastighets.se/home/fast2/tidn/home.nsf/unid/D698C2B3EB6F479FC12571730047B854> [2010-02-16]

Larsson, M. (2009) *Stadsdelsträdgård - Plats för gemenskap och kreativa processer*. Akad. avh. Alnarp: Sveriges landskapsuniversitet.

Matparken. Hemsida. [online] (u.å) Tillgänglig: <http://matparken.wordpress.com/> [2010-02-13]

Nattfalk, M. (1996) *Trädgårdsodling i tätort - för hälsan och miljön*. Examensarbete. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet.

NE, Nationalencyklopedin. Hemsida. [online] (2010). Tillgänglig: <http://www.ne.se/koloniträdgård> [2010-02-21]

Nilsson, G. (u.å.) *Framgångsrik odling stärker sociala kontakter*. Movium , SLU. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?408> [2010-02-23]

Olsson Lieberg, T. (2007). Vad ska vi ha bostadsgården till? *Movium-Bulletinen* 2, 4-8.

Reiter, O. (2007). Bostadsgården-ett privat eller offentligt rum? *Movium-Bulletinen* 2, 2-3.

Reynolds, R. (2008). *On Guerilla Gardening - a handbook for gardening without boundaries*. London: Bloomsbury Publishing Plc

Rooth, H. (2006). Förändringsarbete och folkbildning -Samarbete mellan en kommun och ett studieförbund [online] Tillgänglig: <http://www.dfs.dk/media/60283/boendedemokrati%20och%20kamratcirklar.pdf> [2010-02-12]

SCB (Statistiska centralbyrån), *Markanvändningen i Sverige, femte utgåvan*

SFKF, Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar (1997). *Skönhet, stimulans, avkoppling och gemenskap nära naturen*. (brochyr) Tryckeri: Federativ, 1997



Statistiska centralbyrån. Hemsida [online] (2005). Grönytor i och omkring tätorter.  
Tillgänglig: [http://www.scb.se/Statistik/MI/MI0805/2005A01/MI0805\\_2005A01\\_SM\\_MI12SM0902.pdf](http://www.scb.se/Statistik/MI/MI0805/2005A01/MI0805_2005A01_SM_MI12SM0902.pdf) [2010-02-16]

Statistiska centralbyrån. Hemsida [online] (2008). Kalkylerat bostadsbestånd 2008  
Tillgänglig: <http://www.scb.se/BO0104> [2010-02-23]

Stockholm stad. Hemsida [online] (2007). Grönskande levande gårdar - från projekt till  
ordinarie Agenda 21 arbete [online]. Tillgänglig:  
[http://www.stockholm.se/PageFiles/50655/Gronskande%20gardar/GLG%20och%20GLGN\\_sammanfattning.pdf](http://www.stockholm.se/PageFiles/50655/Gronskande%20gardar/GLG%20och%20GLGN_sammanfattning.pdf) [2010-02-15]

The Allotment Plot. Hemsida [online] (u.å) Tillgänglig:  
<http://www.theallotmentplot.se/html/FramesetSv.html> [2010-02-24]

Thorin, L. (2003). Koloniträdgårdsrörelsen - en hundraårig rörelse med framtiden för sig. In:  
Westergren, C. (Ed.) *Stadens odlare*. 123-150. Stockholm: Nordiska museets förlag

Tillväxt- för en fruktbar utveckling av Stockholm. Hemsida. [online] (u.å) Tillgänglig:  
<http://www.tillvaxt.org/> [2010-02-14]

USDA, United States Department of Agriculture (2009) Transcript of Remarks by First Lady  
Michelle Obama to U.S. Department of Agriculture Employees. Tillgänglig:  
[http://www.usda.gov/wps/portal/!ut/p/\\_s.7\\_0\\_A/7\\_0\\_1OB/.cmd/ad/.ar/sa.retrievecontent/.c/6\\_2\\_1UH/.ce/7\\_2\\_5JM/.p/5\\_2\\_4TQ/\\_th/J\\_2\\_9D/\\_s.7\\_0\\_A/7\\_0\\_1OB?PC\\_7\\_2\\_5JM\\_contentid\\_only=true&PC\\_7\\_2\\_5JM\\_contentid=2009%2F02%2F0043.xml](http://www.usda.gov/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_1OB/.cmd/ad/.ar/sa.retrievecontent/.c/6_2_1UH/.ce/7_2_5JM/.p/5_2_4TQ/_th/J_2_9D/_s.7_0_A/7_0_1OB?PC_7_2_5JM_contentid_only=true&PC_7_2_5JM_contentid=2009%2F02%2F0043.xml) [2010-02-26]

Veenhuize, R. (2006) Cities Farming for the Future. In: Veenhuize, R. (Ed.). *Cities Farming for the Future - Urban Agriculture for Green and Productive Cities* [online] Phillipines, IIRR.  
Tillgänglig: [www.ruaf.org](http://www.ruaf.org) [2010-02-01]

Wennberg, N. (2009). Stadsjords årskronika december 2009 [online] Tillgänglig:  
<http://hem.bredband.net/battre/orskronika.pdf> [2010-02-12]

What if; projects Ltd. Hemsida [online](2007) Tillgänglig: [http://www.what-if.info/VACANT\\_LOT.html](http://www.what-if.info/VACANT_LOT.html) [2010-02-13]

### **Icke publicerat material**

ACGA, American Community Garden Association (2010). Personligt meddelande, Februari, 2010.

Delshammar, T (2010) Lektor i Landskapsplanering, landskapsarkitekt. Område Landskapsutveckling, SLU. Personligt meddelande. Februari, 2010.

Eisworth, K (2010) f.d. Ordförande i Gröna balkonger. Personligt meddelande. Februari, 2010.

Råberg, T (2010) Hortonom, Permakulturdesigner. Telefonsamtal. Februari, 2010.

Thorin, L (2010) Generalsekreterare. Koloniträdgårdsförbundet. Telefonsamtal. Februari, 2010.

Larsson, M (2010) Universitetsadjunkt. Fakulteten Landskapsplanering. Intervju. Februari, 2010.

Fotografier: Karin Hörnstein